Wantoestanden in het stadsweeshuis te Harlingen
Jeanine Otten (6 september 2017)

In november 2016 kreeg Museum het Hannemahuis van Heidi en Pieter Elbers, bewoners van het voormalig stadsweeshuis te Harlingen, een karwats aangeboden die bij bouwwerkzaamheden in de jaren 1950 achter een kast in de voogdenkamer van het stadsweeshuis was gevonden. Op de houten stok van de karwats zijn de letters en cijfers "OB-2-31" aangebracht. Wat deze letter- en cijfercombinatie betekent, is nog niet bekend. Mogelijk werd de karwats door de voogden of de weesvader en –moeder gebruikt om de weeskinderen te straffen voor overtredingen[1], of werd de karwats gebruikt zoals in Franeker, waar de weesvader de wezen en de armen en ouden van dagen iedere morgen met een bullenpees het bed uitsloeg.[2]

Pieter Elbers (links) overhandigt Hugo ter Avest (rechts), directeur Museum het Hannemahuis, de karwats, afkomstig uit het Stadsweeshuis te Harlingen, 30 november 2016. Foto Jeanine Otten.

In de achttiende eeuw werden de stadswezen door het stadsbestuur soms voor straf in de pekelkuip gezet. In 1708 besloot de Harlinger magistraat dat kinderen uit het stadsweeshuis, maar ook andere kinderen, verboden werd te kaatsen op het plein voor het weeshuis, onder het voorwendsel dat zij hun ballen over de omheining van secretaris Arnold Idsinga's tuin hadden geslagen en aan de deuren te kloppen of die te openen en op die manier 'steelswijze' zich in Idsinga's tuin te begeven, of met geweld over zijn omheining te klimmen of op andere wijze baldadigheid te plegen, hetzij met het smijten van stenen of andere voorwerpen, op straffe van dat wanneer iemand zich daaraan schuldig maakte, hij de eerste keer drie dagen zou worden opgesloten in de pekelkuip. Deed hij het daarna nog eens, dan zou hij naar het 's Lands Tuchthuis worden gestuurd. Opdat iedereen hier van op de

[1] Artikel 23 in de 'Instructie voor de binnenvader en de binnenmoeder' uit 1856 bepaalt dat het verboden is de weeskinderen te slaan. Gemeentearchief Harlingen (hierna GAH), Oud Archief Harlingen (hierna OAH), Archief van de voogden van het weeshuis te Harlingen, invnr 4803, Instructie voor de binnenvader en de binnenmoeder in het Stads Wees- en Armhuis te Harlingen, 1856, Artikel 23: *"De verrigtingen der kinderen zullen naar behooren worden gade geslagen en in geval van kleine misstappen en onderlinge twisten, moeten zij met verstand worden te regt gewezen of gestraft, welke straffen echter zoo veel mogelijk zullen bestaan in te huis blijven of onthouding van zakgeld, terwijl het slaan verboden is."*
[2] "Het Armhuis te Franeker. Onthullingen uit het armhuis te Franeker of Christelijke liefde met de bullepees!" in: J. Giele (ed.), Arbeidersleven in Nederland, 1850-1914, Nijmegen 1979, p. 292-296.

hoogte zou zijn, werd het besluit van de magistraat door een van de stadsboden in tegenwoordigheid van de binnenvader van het weeshuis aan alle kinderen aan tafel zittende voorgelezen. De binnenvader werd gelast om zo veel mogelijk de kinderen te laten ophouden met dergelijke zaken *"waar uit niet anders als dieverij en andere kwade gevolgen staan te wachten"*. Nadat het besluit was voorgelezen, werd het in het weeshuis tot een waarschuwing voor iedereen aangeplakt. De wachtmeester en assistenten werden belast om dagelijks en in het bijzonder op zondagen goed toezicht te houden.[3]

Oproer in het weeshuis, augustus 1788

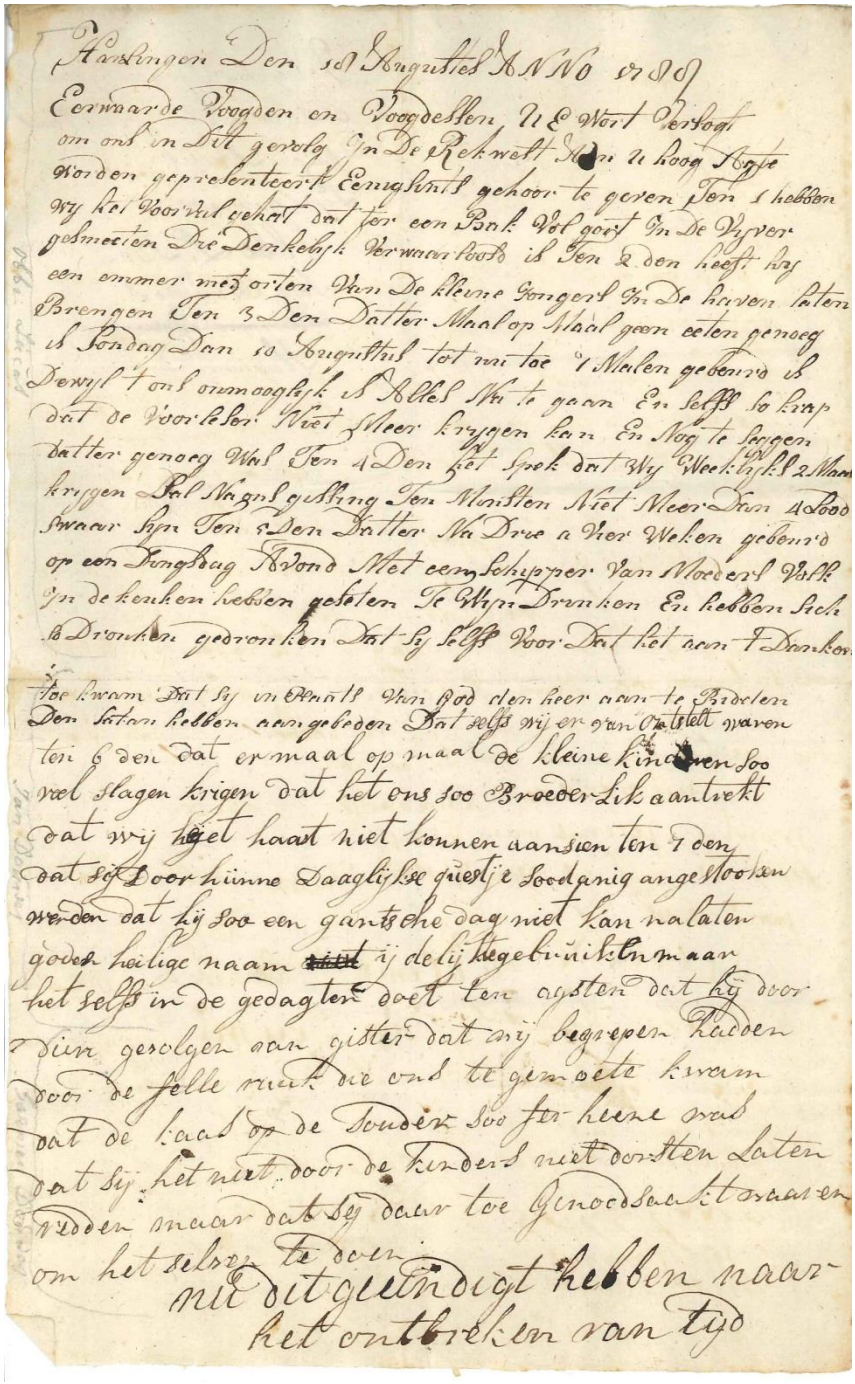

Harlingen Den 10 Augustus ANNO 1788
Eerwaarde Voogden en Voogdessen, U E Wort Verstaan
om ons in Dit gerolg In De Rekwest Dan U hoog Edele
Worden gepresenteert Eenigsints gehoor te geven Ten 1 hebben
Wy het Voorrel gehad dat ter een Bak Vol goit In De Vijver
gesmeeten Dre Denkelijk Verwaarloos is Ten 2 den heeft hy
een emmer met orten Van De kleine Jongens In De haven laten
Brengen Ten 3 Den Datter Maal op Maal geen eeten genoeg
is Sondag Dan is Augustus tot nu toe 7 Malen gebeurd is
Dewyl t ons onmooglijk is Alles Nu te gaan En selfs so krap
dat de Voorleden Niet Meer krygen kan En Nog te Sergen
datter genoeg Was Ten 4 Den het Spek dat Wy Weekelijks 2 Maan
krygen Bal Nagns gesling Ten Minsten Niet Meer Dan 4 Loot
Swaar Syn Ten 5 Den Datter Na Drie a Vier Weken gebeurd
op een Dingsdag Avond Met een Schipper Van Moeders Volk
In de kenken hebben gesten Te Ship Drinken En hebben Sich
so Dronken gedronken Dat Sy selfs Voor Dat het aan t Dinken
toe kwam Dat Sy onkennis Van God den heer aan te Bidden
Den Satan hebben aangebeden Dat selfs wij er van Ontsteld waren
ten 6 den dat er maal op maal de kleine kinderen soo
veel slagen krigen dat het ons soo Broeder Lik aantrekt
dat wij het haart niet konnen aansien ten 7 den
dat sich Door hunne Daaglijkse questie Soodanig angestooken
werden dat hij soo een gantsche dag niet kan nalaten
goden heilige naam ij de lij kegelinikken maar
het selfs in de gedagten doet ten agsten dat hij door
dien gerolgen van gitter dat wij begrepen hadden
door de felle ruck die ons te gemoete kwam
dat de kaad op de Tonder soo ter heene wad
dat sij het niet door de kinderen niet dorften laten
vreden maar dat sij daar toe genoodsaakt waren
om het selven te doen
uit dit geleuigt hebben naar
het ontbreken van tijd

[3] GAH, OAH, invnr 35, Resolutieboeken 1672, 1679-1703. Resolutie maandag 13 augustus 1703.

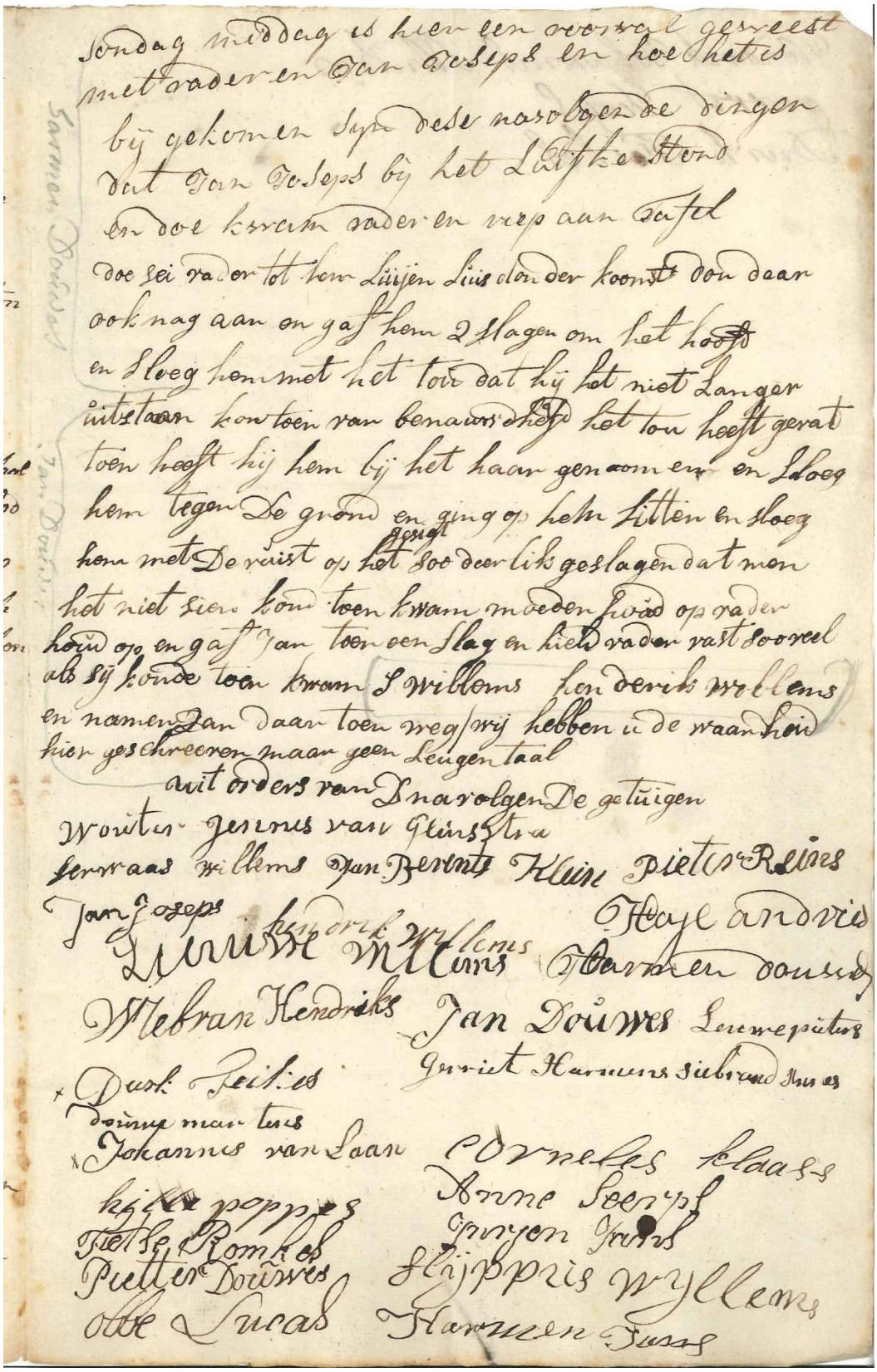

Sondag middag is hier een overval gereest
met vader en Jan Joseps en hoe het is
bij gekomen syn dese navolgende dingen
dat Jan Joseps bij het Luifke stond
en doe kwam vader en reep aan tafel
doe sei vader tot hem Luijen Luis dan der koomt dan daar
ook nag aan en gaf hem 2 slagen om het hoofd
en sloeg hem met het tou dat hij het niet langer
uitstaan kon toen van benauwdheid het tou heeft gevat
toen heeft hij hem bij het haar genoomen en sloeg
hem tegen de grond en ging op hem sitten en sloeg
hem met de vuist op het gezigt soo deerlik geslagen dat men
het niet sien kon toen kwam moeder kwad op vader
houw op en gaf Jan toen een slag en hield vader vast soowel
als sij konde toen kwam S Willems hendrik willems
en namen Jan daar toen weg wij hebben u de waarheid
hier geschreeven maar geen leugentaal
uit orders van D navolgen De getuigen
Wouter Jeronus van Gijnsstra
Gerraas willems Jan Berents Klein Pieter Reines
Jan Joseps hendrik Willems Haye andries
Lourens Willems Harmen douwes
Wiebran Hendriks Jan Douwes Leuwepieters
Gerriet Harmens siebrand Hanes
Durk Peiters
Johannes van Laar Cornelis klaas
Anne Seerps
Gerjen Jans
Pietje Romkes
Pieter Douwes Slijppris Wyllems
Obbe Lucas Harmen Douwes

De brief die de weeskinderen Obbe Lucas, Jan Douwes en Harmen Douwes 18 augustus 1788 opstelden, en getekend door de andere weesjongens die als getuigen optraden, om de wantoestanden in het stadsweeshuis aan de kaak te stellen, gold als bewijsstuk tegen hen. Gemeentearchief Harlingen, Oud Archief Harlingen, Stukken betreffende het weeshuis, invnr 1017.

In augustus 1788 ontstond er een oproer tegen de weesvader en –moeder. De weesjongens Obbe Lucas, Harmen Douwes, en Jan Douwes schreven op 18 augustus 1788 gezamenlijk een brief aan de weesvoogden en weesvoogdessen, ondertekend door de andere weesjongens als getuigen, waarin zij puntsgewijs de misstanden in het weeshuis opsomden. De weesvader mishandelde de weeskinderen, er was niet genoeg te eten, of het was bedorven, de weesvader was stomdronken en vloekte, de weesvader had met een familielid van de weesmoeder in de keuken zoveel wijn gedronken dat hij er op los vloekte.[4] De zaak kwam voor het Gerecht, volgens de getuigenis van de weesmoeder werd zij door de weesmeisjes 'Oude Duivel' genoemd. Het Gerecht stelde de weesvader en –moeder in het gelijk en de brief van de jongens werd een schandelijk epistel genoemd. De ergste oproerkraaiers werden veroordeeld tot tweemaal een etmaal in de pekelkuip. De rest van de raddraaiers ging op water en brood. Daarnaast moesten zij de weesvader en –moeder 'op het deemoedigst om excuus smeken' vanwege hun goddeloos gedrag.[5]

Naast dat de weeskinderen gruwelijk gestraft werden, liepen ze ook het risico seksueel misbruikt te worden. Want overal waar jongeren afhankelijk zijn van een begeleider, kan risico op seksueel misbruik ontstaan. Zo zijn in de afgelopen jaren diverse praktijken van seksueel misbruik naar boven gekomen. In Aziatische weeshuizen, bij Engelse voetbalclubs, op scholen in Afrika, bij een Limburgse turnclub, overal lijkt seksueel misbruik te kunnen gebeuren.[6] Het misbruik wordt vaak verzwegen en slachtoffers durven zich niet uit te spreken. Vaak wordt de zaak bij gebrek aan bewijs in de doofpot

---

[4] GAH, OAH, Stukken betreffende het weeshuis, 1788, invnr 1017: transcript van de brief van de weesjongens aan de weesvoogden 18 augustus 1788: *(fol 1v) Harlingen, Den 18 Augustus ANNO 1788*
Eerwaarde Voogden en Voogdessen UE wort versogt om ons in dit gevolg in de rekwest aan U hoog agte worden gepresenteert eenighsints gehoor te geven. Ten 1 hebben het voorval gehat datter een bak vol gort in de vijver gesmeeten die denkelijk verwaarloosd is. Ten 2den heeft hij een emmer met orten van de kleine jongens in de haven laten brengen.Ten 3den datter maal op maal geen eeten genoeg is Sondag dan 10 augustus tot nu toe 1e malen gebeurd is dewijl 't ons onmoogelijk is alles na te gaan en selfs so krap dat de voorleser niet meer krijgen kan en nog te seggen datter genoeg was. Ten 4den het spek dat wij weeklijks 2 maal krijgen sal na ons gissing ten minsten niet meer dan 4 lood swaar sijn. Ten 5den datter na drie a vier weken gebeurd op een dinsdag avond met een schipper van moeders volk in de keuken hebben geseten te wijn drinken en hebben sich so dronken gedronken dat sij selfs voor dat het aan 't danken toe kwam dat sij in plaats van God den Heer aan te bidden den Satan hebben aangebeden, dat selfs wij er van ontstelt waren.
Ten 6den dat er maal op maal de kleine kinderen soo veel slagen krigen dat het ons soo broederlik aantrekt dat wij het haast niet konnen aansien. Ten 7den dat sij door hunne daaglijkse questie soodanig angestooken werden dat hij soo een gantsche dag niet kan nalaten goden heilige naam ijdelijk te gebruiken maar het selfs in de gedagten doet.Ten agsten dat hij door dien gevolgen van gister dat wij begrepen hadden door de felle ruuk die ons te gemoete kwam dat de kaas op de souder soo ferheeze was dat sij het niet door de kinders niet dorsten laten redden, maar dat sij daar toe genoodsaakt waaren om het selven te doen. Nu dit geeindigt hebben naar het ontbreken van tijd. (fol 2r) Sondag middag is hier een voorval geweest met vader en Jan Joseps en hoe het is bij gekomen sijn dese navolgende dingen dat Jan Joseps bij het luijfke stond en doe kwam vader en riep aan tafel doe sei vader tot hem Luijen luis donder komst dou daar ook nag aan en gaf hem 2 slagen om het hoofd en sloeg hem met het tou dat hij het niet langer uitstaan kon toen van benauwdheit het tou heeft gevat toen heeft hij hem bij het haar genoomen en sloeg hem tegen de grond en ging om hem sitten en sloeg hem met de vuist op het gesigt soo deerlik geslagen dat men het niet sien kon. Toen kwam moeder hard op vader hard op en gaf Jan toen een slag en hield vader vast soo veel als sij konde toen kwam S. Willems Henderik Willems en namen Jan daar toen weg. Wij hebben in de waarheid hier geschreeven maar geen leugentaal. Uit orders van de navolgende getuigen (get.) Wouter Jennes van Glinstra, (get.) Serwaas Willem, (get.) Jan Berents Kleine, (get.) Pieter Reines, (get.) Jan Joseps, (get.) Hendrik Willems, (get.) Haye Andries, (get.) Luuwe Wilems, (get.) Harmen Douwes, (get.) Siebran Hendriks, (get.) Jan Douwes, (get.) Leuwe Pieters, (get.) Gerriet Harmens, (get.) Siebrand Huses, (get.) Durk Feikes, (get.) Douwe Martens, (get.) Johannes van Laan, (get.) Corneles Klaass, (get.) Hille Poppes, (get.) Tietse Romkes, (get.) Pietter Douwes, (get.) Obbe Lucas, (get.) Anne Seerps , (get.) Jurjen Jans, (get.) Flijpus Wyllems, (get.) Harmen Jans, (fol. 2v) (get.) Hendrik Johannus Mulder, (get.) Gerrit Jans, (get.) Durk Feikes.

[5] GAH, OAH, Stukken betreffende het weeshuis, 1788, invnr 1017.

[6] De Limburger, 2 december 2016.

gestopt, en kunnen de daders gewoon verder waar ze gebleven waren, maar de slachtoffers kampen levenslang met een trauma. Gelukkig worden er ook wel daders opgepakt, berecht en in de gevangenis gestopt.

Seksueel misbruik in het stadsweeshuis

Seksueel misbruik is van alle tijden. In de 19de eeuw verschenen verschillende krantenartikelen over weesvaders die weesmeisjes hadden misbruikt en verkracht (zie afbeeldingen aan het eind van dit artikel). Uit onderzoek blijkt dat eind 19de eeuw weesmeisjes in het Harlinger stadsweeshuis jarenlang seksueel misbruikt werden door de weesvader. Een klein berichtje in de Leeuwarder Courant van 7 oktober 1892 wekte mijn nieuwsgierigheid: *"Te Harlingen is de vader uit het Stadsweeshuis Zaterdagavond ontslagen en daarna op de vlucht gegaan. Te Onderdendam is hij evenwel gearresteerd en van daar naar Leeuwarden overgebracht".* Wat was er precies gebeurd?

Links het Armhuis, rechts het Stadsweeshuis te Harlingen, omstreeks 1900.
Collectie Hannemahuis, fotonummer 3_0019

De notulenboeken van de voogden van het stadsweeshuis van Harlingen blijken uiterst vaag over wat er voorgevallen was met de weesvader die op de vlucht was geslagen. Er wordt alleen vermeld dat hij zijn betrekking als weesvader op zondag 2 oktober 1892 had verlaten en zich uit de Gemeente had verwijderd zonder orde op zaken te stellen.[7]

[7] GAH, OAH, Archief van de voogden van het stadsweeshuis te Harlingen, Notulenboeken, 1892: "*Vergadering gehouden op Dinsdag den 4 October 1892. Ingekomen: geene stukken ter behandeling. Verder wordt hier vermeld dat M. Stroyenga zijn betrekking als weesvader heeft verlaten op zondag 2 October l.l. en zich uit de Gemeente heeft verwijderd, zonder order op zaken te stellen. Gelezen en goedgekeurd, Harlingen 11 October 1892. De stads weesvoogden. (get.) A. Boomsma, boekhouder; (get.) E. Posthumus, voorzitter."*

Acht weesmeisjes in het uniform van het stadsweeshuis te Harlingen, 1914. Vanaf links: Lolkje Abenga, Marinanna Dijstelberg, Alie Haagsma, Etna Visser, Eeke Bambach (geb Harlingen 4 november 1897), Johanna Bambach, Pietie Visser, Klaasje Visser. Collectie Hannemahuis, fotonummer 3_1451.

Uit de correspondentie tussen de weesvoogden en de Burgemeester en Gemeenteraad van Harlingen wordt één en ander duidelijk. De weesvoogden stuurden de gemeenteraad op 5 oktober 1892 een brief met de mededeling dat binnenvader M. Stroyenga zich schuldig had gemaakt aan ernstig plichtsverzuim en de gemeente Harlingen had verlaten. Zij adviseerden de raad hem uit zijn betrekking te ontslaan.[8] In de ingekomen stukken van de gemeenteraad in 1892 bevindt zich nog een toelichting op deze brief. In de week vóór de vlucht van Stroyenga hoorden de weesvoogden dat Stroyenga met verschillende weesmeisjes ontucht had gepleegd. Op zaterdag 1 oktober 1892 verhoorden de weesvoogden en vooral de weesvoogdessen enkele weesmeisjes en kwamen tot de conclusie dat de verhouding van Stroyenga met de weesmeisjes *"verre van goed"* was. De weesvoogden deelden Stroyenga daarop schriftelijk mee dat zij politie en justitie een onderzoek zouden laten instellen naar de hem ten laste gelegde strafbare handelingen, als hij niet de volgende dag zelf ontslag zou nemen en de stad zou verlaten. Na ontvangst van de brief van de weesvoogden op zaterdagavond verliet Stroyenga het weeshuis en werd 's nachts door de politie in beschonken toestand weer in het weeshuis teruggebracht. Op zondagmorgen 2 oktober verliet hij weer het weeshuis, maar werd enkele dagen later door de politie opgepakt. [9]

---

[8] GAH, OAH, Archief van de voogden van het stadsweeshuis te Harlingen, Afschriften van ingekomen en verzonden stukken, invnr 4804, nr 340, Aan de Gemeenteraad betreffende binnenvader M. Stroyenga. Harlingen 5 October 1892. *Ter voldoening aan het bepaalde bij Art. 19 van het reglement op het stads weeshuis en Art. 33 van dat op het Armbestuur vinden wij ons verplicht mede te deelen dat de binnenvader M. Stroyenga zich aan ernstig plichtverzuim heeft schuldig gemaakt en dien ten gevolge de Gemeente heeft verlaten. Nemen wij de vrijheid in overweging te geven hem uit zijne betrekking te ontslaan (get.) E. Posthumus."*

[9] GAH, OAH, Ingekomen stukken bij de Gemeenteraad, invnr 1519, 1892: *"Tot toelichting van het door ons aan Uwen Raad gericht schrijven van 5 October 1892 no 340 betreffende het ontslaan van den binnenvader in het Wees- en Armenhuis alhier, hebben wij de eer U te berichten, dat wij door de navolgende omstandigheden genoodzaakt werden ons met dat schrijven tot u te wenden. In het laatst der vorige week werd ons medegedeeld, dat de verhouding van den binnenvader M. Strooyenga, tot verschillende weesmeisjes uit een zedelijk oogpunt te wenschen moest overlaten. Uit een op zaterdag l.l. door ons, en vooral de dames-voogdessen gehouden verhoor van enkele meisjes mochten wij besluiten, dat inderdaad die verhouding verre van goed was en wij meenden toen voldoende reden te hebben Strooyenga schriftelijk te berichten dat wij ons verplicht zouden achten een onderzoek door de bevoegde autoriteit naar de hem te laste gelegde strafbare handelingen uit te lokken, wanneer hij niet de volgende dag zijn ontslag vroeg en uit de stad ging. Na de ontvangst van ons schrijven op*

Intussen zat het Stadswees- en Armhuis zonder binnenvader. De binnenmoeder had zo'n slechte gezondheid dat zij haar taak niet kon uitvoeren. De weesvoogden stelden daarom tijdelijk de bode van het Armhuis Douwe de Boer en zijn vrouw aan als binnenvader en -moeder. Hiervoor moesten zij echter wel toestemming vragen aan de Gemeenteraad.[10] De Gemeenteraad ging hier echter niet mee akkoord aangezien zij bezwaren had tegen Douwe de Boer. Het college van weesvoogden sputterde heftig tegen. Douwe de Boer had meer dan twintig jaar ervaring en was door zijn bekendheid met de huishouding in het weeshuis de meest geschikte persoon. De weesvoogden konden geen geschikte mensen aanwijzen die tijdelijk de functie van weesvader en –moeder met succes zouden kunnen waarnemen. De weesvoogden vroegen de gemeenteraad op het genomen besluit terug te komen en alsnog toestemming te verlenen dat Douwe de Boer en echtgenote tijdelijk de functies van binnenvader- en moeder mochten vervullen. Bleef de raad bij haar genomen besluit, dan moest de raad maar een paar zo geschikt mogelijke personen aanwijzen.[11]

Uit de notulen van de vergadering van de weesvoogden die twee weken later op dinsdag 18 oktober 1892 werd gehouden, blijkt dat de Gemeenteraad van Harlingen in een geheime zitting Maarten Stroyenga (ook wel geschreven als Stroijenga en Strojenga) als binnenvader van het stadswees- en Armhuis met ingang van 2 oktober 1892 had ontslagen vanwege ernstig plichtsverzuim en dat met ingang van die datum zijn echtgenote Aafje Jochems als binnenmoeder eervol ontslag was verleend.[12]

---

zaterdagavond, verliet Strooyenga het Weeshuis en werd des nachts in beschonken toestand door de politie daarin teruggebracht. Des zondagmorgens verliet hij wederom het gesticht en sedert maandag of dinsdag moet hij zich in handen der Justitie bevinden. Strooyenga's gedrag, nadat hem onze bovenbedoelde missive was ter hand gesteld, gaf ons de overtuiging, dat het vermoeden omtrent zijn wangedrag niet ongegrond was. In deze meening worden wij bevestigd door het feit, dat de Justitie na een voorloopig onderzoek termen heeft kunnen vinden om Strooyenga aan te houden. Het College van Wees- en Armvoogden (get.) E. Posthumus, president. (get.) A. Boomsma, boekhouder."

[10] GAH, OAH, Archief van de voogden van het stadsweeshuis te Harlingen, Afschriften van ingekomen en verzonden stukken, invnr 4804, nr 341: Aan de Gemeenteraad betreffende waarneming betrekking binnenvader. Harlingen 5 October 1892: "*Uit hoofde de binnenvader in het stadswees- en armhuis zijne betrekking heeft verlaten en de slechte gezondheidstoestand der binnenmoeder eene analogische toepassing van Art 4 der instructie van den binnenvader en moeder niet toelaat, zijn wij zoo vrij geweest onze bode D. de Boer en echtgenoot tijdelijk met de waarneming dezer betrekking te belasten. Wij vertrouwen dat deze regeling uwe goedkeuring zal mogen dragen. (get.) E. Posthumus."*

[11] GAH, OAH, Archief van de voogden van het stadsweeshuis te Harlingen, Afschriften van ingekomen en verzonden stukken, invnr 4804, nr 342, Aan de Gemeenteraad, betreffende waarneming betrekking weesvader, Harlingen 12 October 1892.

[12] GAH, OAH, Archief van de voogden van het stadsweeshuis te Harlingen, invnr 4797, Notulenboeken 1887-1893: *"Ingekomen: 1e: Extract uit het Resolutieboek van den Raad der Gemeente Harlingen betreffende dat de Gemeenteraad in geheime zitting waarbij M. Stroyenga binnenvader in het stadswees- en Armhuis met ingang van 2 October 1892 is ontslagen en bij besluit van dien datum Aafje Jochems uit hare betrekking van binnenmoeder een eervol ontslag is verleend. Voor kennisgeving aangenomen. 2e: Extract als boven dat M. Stroyenga zich aan ernstig plichtverzuim heeft schuldig gemaakt waarvan door de voogden kennis is gegeven met het voorstel om bedoelde Stroyenga uit deze zijne betrekking te ontslaan. Overwegende, dat de inhoud dier missive zoodanig bezwarend is voor M. Stroyenga dat hij naar de meening van deze vergadering niet in zijne betrekking kan worden gehandhaafd. Gelet op art. 2 van de instructie van den binnenvader en binnenmoeder en heeft besloten M. Stroyenga met ingang van 2 October 1892 te ontslaan uit zijn betrekking van binnenvader in het stadsweeshuis en Armhuis. Gelezen en goedgekeurd, Harlingen 25 October 1892. De stads weesvoogden. (get.) A. Boomsma, boekhouder; (get.) E. Posthumus, voorzitter."*

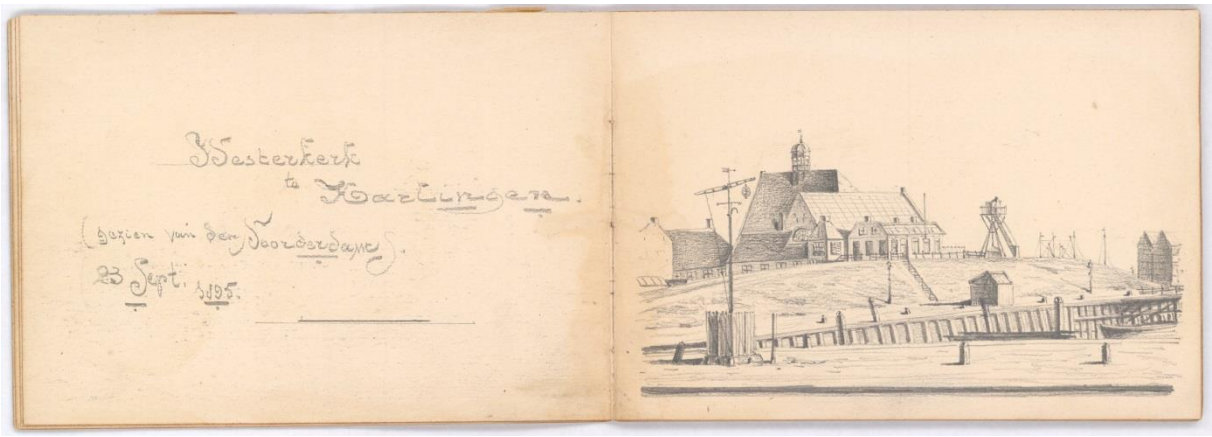

Het stadsweeshuis en de Westerkerk op een tekening in een schetsboekje van Theodoor Scharten, 23 september 1895. Theodoor Scharten (geb Leeuwarden 1872, overl Utrecht 1943) was Luthers predikant te Stadskanaal 1898-1907, Hoorn 1907-1914, Gouda 1914-1923, Nijmegen 1923-1930 (emeritaat). Het schetsboekje bevind zich in de collectie van Tresoar te Leeuwarden. (Scharten, schetsboek nr 7).

Het verslag van de vergadering van het College van Wees- en Armvoogden op 1 november 1892[13] geeft niet veel meer duidelijkheid over de kwestie. Er wordt wel naarstig naar vervanging van de weesvader en weesmoeder gezocht. In de vergadering wordt een ingekomen brief van de Burgemeester van Harlingen besproken als begeleiding van een brief van J. Fluchmacher, waarin Fluchmacher meedeelt dat hij en zijn vrouw bedanken voor de benoeming tot tijdelijke binnenvader en –moeder in het stadsweeshuis. De Burgemeester verzoekt het college van weesvoogden een nieuwe aanbeveling van twee jaren voor genoemde functies in te zenden. In de notulen staat vervolgens een toelichting op één en ander: na het vertrek van Stroyenga stelde het college van weesvoogden Douwe de Boer en zijn echtgenote voor als tijdelijke binnenvader en –moeder, maar daar wilde de gemeenteraad niets van weten, omdat er verdenkingen bestonden tegen De Boer. Hij zou vermoedelijk terecht moeten staan omdat hij Maarten Stroyenga op zijn vlucht hebben geholpen. Daarop verzochten de weesvoogden dat de Gemeenteraad een echtpaar aan zou wijzen. De Raad wees toen het echtpaar F. Niesingh aan, maar daar konden de weesvoogden zich niet mee verenigen, omdat er bij hen bezwaren tegen Niesingh bestonden. Vervolgens stelden de weesvoogden twee andere echtparen voor, J.J. Wilkeshuis en echtgenote en J. Fluchmacher en echtgenote. Daarop koos de Gemeenteraad in de raadszitting van 29 oktober 1892 J. Fluchmacher en zijn vrouw.

Uit de notulen van de weesvoogden blijkt dat de weesvoogden toch liever Douwe de Boer en echtgenote als tijdelijke binnenvader en -moeder bleven handhaven. Weesvoogd Fontein stelde voor niet te voldoen aan het verzoek van de Burgemeester, maar deze te berichten, dat er een brief van de Officier van Justitie overlegd kon worden waarin stond dat er vooralsnog geen termen bestonden om Douwe de Boer terecht te laten staan. Aldus werd besloten, alleen de weesvoogden Faber en Kleffens waren tegen.[14]

Op 3 november 1892 schreven de weesvoogden weer een brief betreffende de waarneming van de betrekking van weesvader, dit keer aan de burgemeester van Harlingen. Douwe de Boer en zijn vrouw waren al vier weken tot volkomen genoegen van de weesvoogden waarnemend binnenvader en -moeder. Tegen Douwe de Boer bestonden geen bezwaren meer, omdat hem door Justitie niets meer ten laste werd gelegd. De weesvoogden verzochten in het belang van de weeskinderen Douwe de Boer te handhaven totdat in de vacatures van binnenvader en –moeder voorgoed was voorzien.[15]

[13] GAH, OAH, Archief van de voogden van het stadsweeshuis van Harlingen, invnr 4797, Notulenboeken 1887-1893.
[14] GAH, OAH, Archief van de voogden van het weeshuis te Harlingen, invnr 4797, Notulen vergadering 1 november 1892.
[15] GAH, OAH, Archief van de voogden van het weeshuis te Harlingen, Afschriften van ingekomen en verzonden stukken, invnr 4804. Nr 343, Aan de Burgemeester der gemeente Harlingen, betreffende waarneming betrekking weesvader.

Opmerkelijk is dat er ook al problemen waren met de vorige weesvader en weesmoeder van het stadsweeshuis, ook toen moesten Douwe de Boer en zijn vrouw als tijdelijke binnenvader- en moeder optreden. Het echtpaar Aegele Jans Schaap en Antje Gabes Reinsma had in de nacht van 26 september 1872 heimelijk het weeshuis verlaten, zonder de voogden daarvan vooraf kennis te hebben gegeven.[16] Vermoedelijk waren zij 's nachts met de stoomboot op Hull (Engeland) vertrokken. Kennelijk was er iets gebeurd dat niet door de beugel kon, want in augustus 1872 waren zij al ontslagen als binnenvader en –moeder in het stadsweeshuis, maar zij moesten aanblijven totdat er een nieuwe weesvader- en moeder waren aangesteld[17] en de Commissaris van Politie te Harlingen dreigde ze aan de tand te voelen over de zaken waarom ze ontslagen waren. De voogden schreven op 26 september 1872 aan Burgemeester en Wethouders: *"Daar tot 1 October, op welke datum wij met genoegen vernomen hebben de nieuwe benoemden hunne betrekking zullen aanvaarden, de weeskinderen niet zonder eenig toezigt kunnen zijn, hebben wij zoolang daarin voorzien door onze bode D. de Boer op te dragen, zoolang in het gesticht de zaken te behartigen."*

Maarten Stroyenga en zijn echtgenote Aafje Jochems (ook wel Jogchems) werden in 1872 de opvolgers van de gevluchte Aegele Jans Schaap en Antje Gabes Reinsma. Maarten Stroyenga was toen 33 jaar oud en tot dan werkzaam als eerste suppoost in het Groene Weeshuis te Groningen, zijn vrouw was toen 41 jaar oud en vroeger naaimoeder in het Groene Weeshuis. Zij hadden bijzondere gunstige attesten, waaronder één van de vorige weesvaders, vanwege de bijzondere hand om met kinderen om te gaan(!) Bij het persoonlijk kennismaken met de voogden van het stadsweeshuis in Harlingen bleken beiden *"een flink voorkomen"* te hebben. De voogden van het weeshuis stuurden dan ook op 12 september 1872 een aanbevelingsbrief naar Burgemeester en Wethouders van Harlingen, waarin ze duidelijk kozen voor Stroyenga en Jochems als binnenvader en –moeder. Op 12 september 1872 werd door de voogden aan Burgemeester en Wethouders een aanbeveling gedaan

---

Harlingen 3 November 1892. *"De Arm- tevens Weesvoogden te Harlingen hebben de eer den Heer Burgemeester hierbij terug te zenden het bij apostillaire beschikking d.d. 31 October ll. Hun ter kennisneming gezonden schrijven van J. Fluchmacher van dienzelfden datum houdende het bericht dat hij en zijn vrouw bedanken voor de benoeming tot waarnemende binnenvader- en moeder in het Stadsweeshuis alhier. Het betreft het bij evengemelde apostillaire beschikking door den Heer Burgemeester tot de Arm- en Weesvoogden gericht verzoek om een nieuwe aanbeveling van een tweetal echtparen geschikt om tijdelijk de functiën van vader en moeder in het weeshuis waar te nemen, te willen doen, - hebben zij de eer den Heer Burgemeester te doen opmerken: dat die aanbeveling zou dienen om te geraken tot de aanwijzing van echtelieden, die zouden moeten vervangen D. de Boer en vrouw, thans de bedoelde functiën waarnemende; dat die vervanging indertijd door den Raad der Gemeente werd noodig geoordeeld op grond dat aan de Boer ten laste werd gelegd een feit waarvoor vermoedelijk rechtsingang tegen hem zou worden verleend met de mogelijkheid dat hij zou worden veroordeelt tot hechtenis, een feit dat naar 's Raads meening in elk geval geen hoog denkbeeld van de Boer's eerlijkheid en goede trouw tegenover de gestelde machten gaf; dat echter het bezwaar hetwelk tegen de Boer bestond op dit oogenblik, zoals uit bijgaand schrijven van den Heer Officier van Justitie blijkt, mag worden beschouwd als te zijn vervallen, terwijl zeker omtrent het geïncrimineerde feit aan anderen met geene meerdere zekerheid iets is gebleken dan zulks aan den Heer Officier van Justitie is geschied. Daarom wenscht het College van Arm- en Weesvoogden den Heer Burgemeester wel in overweging te geven den Raad voor te stellen D. de Boer en vrouw in de functiën die zij thans tot volkomen genoegen van het College reeds gedurende vier weken waarnemen, te handhaven totdat in de vacatures van binnenvader en moeder voorgoed zal zijn voorzien. Het College zou zulks zeer in het belang der weeskinderen achten. (get.) E. Posthumus, voorzitter. (get.) A.H. van Kleffens, waarn. boekhouder."*

[16] Aegle Jans Schaap, 34 jaar, stuurman, geb Harlingen, trouwt 7 augustus 1859 te Bolsward met Antje Gabes Reinsma, 28 jaar, geb Bolsward, dochter van kastelein en schipper Gabe Auke Reinsma. Huwelijksregister Bolsward 1859, aktenummer 36.

[17] Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant, 1 oktober 1872: *"Men meldt uit Harlingen van 27 Sept.: Bij de reveille in het weeshuis ontbraken gisteren morgen de beide hoofdpersonen in het gesticht, de vader en de moeder, die met de noorderzon bleken vertrokken te zijn, vermoedelijk met de Hullsche stoomboot naar Engeland; die boot vertrok in den nacht en gaf dus eene geschikte gelegenheid tot onverwacht vertrek. Dit overhaast verdwijnen van beide personen staat zeer waarschijnlijk in verband met de uitnoodiging van den politie-commissaris aan de echtelieden gedaan, om hem in kwaliteit zekere informatien te verschaffen, in betrekking tot zaken welke het ontslag uit de dienst der gemeente ten gevolge hadden."*

ten aanzien van de sollicitanten naar de vrijgekomen betrekking van vader en moeder in het stadsweeshuis en Armhuis[18].

Maarten Stroyenga was dus precies twintig jaar in dienst als binnenvader van het stadweeshuis en Armhuis van Harlingen, toen hij op 2 oktober 1892 op de vlucht sloeg. Er werd door Justitie naarstig naar hem gezocht, de Harlinger hoofdagent van politie Vlagsma werd op pad gestuurd om hem te op te sporen en een fotoportret van Stroyenga werd verspreid.

In het Archief van de Commissaris van Politie te Harlingen bevindt zich een brief van de Commissaris van Politie te Groningen 4 oktober 1892: *"Ik heb de eer UEdelegestrenge hier bij terug te zenden het portret van den voortvluchtigen Strooyenga, van uwen hoofdagent ontvangen. Het onderzoek naar den verdachte mocht tot heden tot geen gunstig resultaat leiden, doch zal worden gecontinueerd."* Helaas is de portretfoto van Stroyenga niet bewaard gebleven in het Archief van de Commissaris van Politie te Harlingen.

De Officier van Justitie te Leeuwarden schrijft op 3 oktober 1892 aan de Commissaris van Politie te Harlingen: *"Naar aanleiding van de stukken mbt M. Strooyinga heb ik de eer UEdelgestrenge te verzoeken mij in te lichten over het resultaat van de reis van Vlagsma naar Groningen, welk uit de stukken niet blijkt."*

Opmerkelijk is de brief van de Officier van Justitie te Leeuwarden van 12 oktober 1892 aan de Commissaris van Politie te Harlingen, waaruit blijkt politieagent Vlagsma op 2 oktober 1892 's morgens om acht uur bij het weeshuis kwam om Stroyenga te arresteren, maar dat de aanwezige weesvoogden Faber en Posthumus van mening waren dat er geen politieoptreden nodig was, omdat er geen klacht was ingediend! [19]

Eindelijk werden op 24 oktober 1892 man en paard genoemd in een brief van de Officier van Justitie aan de Commissaris van Harlingen. De Officier van Justitie had gehoord dat men in Harlingen algemeen van mening was dat Stroyenga al tien tot vijftien jaar lang onzedelijke handelingen met weesmeisjes uit het stadsweeshuis had gepleegd. Ook sommige politieagenten zouden daar vanaf weten. De Commissaris van Politie te Harlingen werd door hem verzocht daarnaar onderzoek te doen en het resultaat zo snel mogelijk door te geven, zodat hij daarvan gebruik kon maken als Stroyenga terecht stond, opdat de Rechtbank hem streng zou straffen.[20] Daarnaast was ook Douwe de Boer verdacht van een misdrijf, namelijk verzet tegen het openbaar gezag.

---

[18] GAH, OAH, Archief voogden stadsweeshuis Harlingen, inv.nr. 4803, Afschriften van ingekomen en verzonden stukken van de voogden van het stadsweeshuis 1860-1881, nr. 935; nr 937; nr 942.

[19] GAH, OAH, Archief van de Commissaris van Politie te Harlingen, Ingekomen stukken 1892: De Officier van Justitie te Leeuwarden schrijft op 12 oktober 1892 aan de Commissaris van Politie te Harlingen: *"Ik heb de eer UEdelgestrenge te berichten dat de agent van politie Vlagsma mij mondeling mededeelde, toen hij bij mij verslag kwam doen inzake Strojenga, dat hij den 2e october 1892 's ochtends te acht uur aan het weeshuis gekomen is om S. te arresteeren en hem daarbij, behalve hetgeen omtrent D. de Boer in zijn betrekkelijk proces verbaal door hem is gerelateerd, ook door de aanwezige weesvoogden Faber en Posthumus is te kennen gegeven dat men van oordeel was dat de politie daar niet had op te treden daar geen klachte was gedaan enz. enz. Ik verzoek UEdelgestrenge mij toe te zenden een proces verbaal van Vlagsma waarin door hem nauwkeurig wordt omschreven wat er toen tussen hem en de voogden besproken is. Ik zal dit relaas gaarne spoedig ontvangen. Tevens verzoek ik UEdelgestrenge bij ontvangst van dit schrijven aan den Heer Burgemeester namens mij mede te deelen dat ik heden de stukken e.a. Douwe de Boer, verdacht van het misdrijf omschreven in Art. 179 stuk 1. SW in handen van den heer Rechter Commissaris heb gesteld.De officier van Justitie. (get.) E. Westenberg."* Artikel 179 Wetboek van Strafrecht: *Hij die door geweld of enige andere feitelijkheid of bedreiging met geweld of enige andere feitelijkheid een ambtenaar dwingt tot het volvoeren van een ambtsverrichting of het nalaten van een rechtmatige ambtsverrichting, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren of geldboete van de vierde categorie.*

[20] GAH, OAH, Archief van de Commissaris van Politie te Harlingen, Ingekomen stukken 1892: De Officier van Justitie te Leeuwarden aan de Commissaris van Politie te Harlingen, 24 oktober 1892: *"Naar mij ter oore is gekomen is men te Harlingen algemeen van meening dat de onzedelijke handelingen, die de vroegere arm- en weesvader Strojenga blijkt gepleegd te hebben met weesmeisjes uit het gesticht, reeds dateeren van jaren her: die immoreele praktijken zou hij al wel*

De weesmeisjes

Opmerkelijk is dat in de notulen van de voogden van het weeshuis en de brieven van de Officier van Justitie geen enkele keer de slachtoffers van Maarten Stroyenga bij naam worden genoemd. De namen van de klagers en getuigen zijn wel in het 'Register van processen-verbaal van overtredingen en misdrijven' genoteerd[21]. De klager was Y.O. (Yme Otto's) Faber, weesvoogd, kassier, lid van de gemeenteraad (1891).

De getuigen (de weesmeisjes) waren[22]:

1. Jeike Nielsen (geb Harlingen 21 april 1872), moeder Eeke Nielsen (overl Harlingen 7 april 1880), opgenomen in het stadsweeshuis op 14 juni 1880.
2. Jeltje Faber (geb Pingjum 7 oktober 1872), dochter van Catharinus Faber (overl Almenum 27 augustus 1772) en Ybeltje de Mord (overl 15 oktober 1877), opgenomen in het stadsweeshuis 18 september 1882.
3. Gaatske Vaatstra (geb Baard, gem. Baarderadeel 29 december 1873), dochter van Alle Vaatstra (overl Harlingen 20 mei 1882, 45 jr, timmerman) en Gaatske Pieters Spoor (overl Harlingen 9 juli 1879, 39 jr), opgenomen in het stadsweeshuis 26 juni 1882.
4. Catharina Seinstra[23]
5. Cornelia Monsma (geb Harlingen 12 juli 1877), dochter van Lambertus Monsma, scheepssjouwer, werkman (overl Harlingen 1 juni 1889, 56 jr) en Michieltje Stastra (overl Harlingen 3 februari 1890, 55 jr, weduwe), opgenomen in het stadsweeshuis 3 maart 1890.
6. Antje van Aarde (geb Harlingen 8 augustus 1874), dochter van Hessel van Aarde (overl 1 oktober 1879, 44 jr, melktapper) en Hieke Ploegstra (overl Harlingen 19 februari 1878), opgenomen in het stadsweeshuis 26 juni 1882, in mei 1895 ontslagen vanwege de bereikte leeftijd.
7. Abelina Beerents (geb Harlingen 10 december 1871), dochter van Bernardus Beerents, conducteur bij de Staats Spoorwegen (overl Harlingen 12 februari 1878, 49 jr) en Maria Schat (overl Harlingen 14 januari 1872), opgenomen in het stadsweeshuis 14 maart 1878.
8. Wietske Monsma (geb Harlingen 4 sept 1869), dochter van Klaas Monsma, werkman (overl Harlingen 11 november 1877, 53 jr) en Klaaske Fikke (overl Harlingen 31 mei 1871), opgenomen in het stadsweeshuis 29 november 1877, op 12 mei 1891 ontslagen vanwege de bereikte leeftijd.

De klachten en getuigenissen zorgden er dus voor dat er proces-verbaal werd opgemaakt en waarop de politie tot de arrestatie van Stroyenga overging. Stroyenga sloeg dus 2 oktober 1892 op de vlucht, werd enkele dagen later te Onderdendam in de provincie Groningen opgepakt en naar de strafgevangenis in Leeuwarden overgebracht in afwachting van zijn proces. Op 29 oktober 1892 kwam Maarten Stroyenga in Leeuwarden voor de rechter, op 5 november 1892 werd hij veroordeeld

---

tien a vijftien jaren bij de hand gehad hebben: ook de politiedienaren of enkelen hunner zouden daarmede bekend zijn. Ik heb de eer UEdelGestrenge te verzoeken daar eens navraag en onderzoek naar te doen en mij het resultaat zoo tijdig te willen doen toekomen dat ik daarvan a.s. Zaterdag, wanneer Strojenga terecht staat, zoonodig gebruik kan maken opdat de Rechtbank hem gestreng straffe."

[21] GAH, OAH, Archief van de Commissaris van Politie te Harlingen, invnr 123, Register van processen-verbaal van overtredingen en misdrijven 1884-1904, onder nr 199: *Strooijenga, Maarten, geb Groningen 21 Januari 1838, Wees- en Armvader Harlingen. Verdacht van misdrijf tegen de zeden. Procesverbaal opgemaakt door Hoofdagent van politie Vlagsma. Datum waarop het feit gepleegd is: sedert jaren. Opgaven van de namen der klagers en getuigen: getuigen: Y.O. Faber, 1. Jaike Nielsen, 2. Jeltje Faber, 3. Gaetske Vaatstra, 4. Catharina Seinstra, 5. Cornelia Monsma, 6. Antje van der Aarde; 7. Abelina Berends en 8. Wietske Monsma.*

Onder nummer 199a: *De Boer, Douwe, 61 jaar, bode wees- en armhuis te Harlingen, verdacht van verzet tegen het openbaar gezag. Klagers en getuigen: E. Posthumus president Weesvoogd, H.A. Merkelbach president Armvoogd.*

[22] GAH, OAH, Archief van de voogden van het weeshuis te Harlingen, invnr 4861, Register weesmeisjes 1864-1894.

[23] Catharina Seinstra of Zeinstra komt niet voor in het Register van weesmeisjes 1864-1894.

tot drie jaar gevangenisstraf wegens ontuchtige handelingen met weesmeisjes.[24] Op welke manier men zich om de misbruikte weesmeisjes bekommerde, is nergens te lezen. Slachtofferhulp bestond in die tijd nog niet.

Vier maanden later overleed Stroyenga's vrouw Aafje Jochums, 64 jaar oud, in Harlingen op 7 maart 1893. Uit haar overlijdensakte blijkt dat haar echtgenoot Maarten Stroyenga op dat moment was gedetineerd in de strafgevangenis te Rotterdam. [25] Aafje Jochems had een slechte gezondheid en stierf waarschijnlijk in armoede. Haar in november 1892 gedane verzoek om pensioen werd afgewezen door het College van Arm- en Weesvoogden.[26] Maarten Stroyenga (zijn naam wordt dan geschreven als Strojenga) overleed 83 jaar oud te Groningen, op 27 februari 1921.[27]

Opvolgers

Tot opvolgers van Maarten Stroyenga en Aafje Jochems werden uiteindelijk per 1 juni 1893 aangesteld H. Faber en J. de Ruiter als binnenvader en –moeder van het stadsweeshuis te Harlingen. De weesvoogden hadden omtrent hen de beste getuigschriften ontvangen, het waren fatsoenlijke, ernstige, degelijke mensen. De man had in zijn betrekking bij de politie op lastige standplaatsen altijd getoond tact te bezitten om met mensen om te gaan, de vrouw was berekend om een huishouding te leiden. Zij hadden echter geen ervaring als weesvader en –moeder, maar de weesvoogden stelden in hen het volste vertrouwen. In hun voordeel was dat zij zelf twee zoons, beiden elders in goede betrekkingen geplaatst, hadden opgevoed.[28]

Fotokaart van de weeskinderen, jongens en meisjes in het uniform van de wezen uit het Stadsweeshuis Harlingen, met hun speelgoed en bokkenwagen op de binnenplaats, circa 1905-1915. In het midden de weesmoeder Eelkje Goodijk-Sikkema, met Fries oorijzer en floddermuts, rechts de weesvader, Beert Goodijk, met pet en baard. Collectie Hannemahuis, fotonummer 3_1461.

[24] Tresoar, archiefnummer 18-02, Arrondissementsrechtbank Leeuwarden, Rol van Strafzaken, invnr 97, aktenr 1275: *Maarten Strojenga, 54 jaar, zonder beroep, vroeger wees- en armvader te Harlingen, geboren te Groningen, wonende te Harlingen, gedetineerd. Aard van het misdrijf: Ontucht met verpleegden door een beambte opzichter in het gesticht. Uitspraak 5 november 1892: Drie jaren gevangenisstraf.*

[25] GAH, Overlijdensregister Harlingen 1893, aktenr 43.

[26] GAH, OAH, Archief van de voogden van het weeshuis te Harlingen, Afschriften van ingekomen en verzonden stukken, invnr 4804, nr 347, betreffende aanvrage om pensioen door Aafje Jogchems, Harlingen 30 november 1892.

[27] Overlijdensregister Groningen 1921, akte 238.

[28] GAH, OAH, Archief van de voogden van het weeshuis te Harlingen, Afschriften van ingekomen en verzonden stukken, invnr 4804, nrs 361, nr 363.

Faber en de Ruiter werden op hun beurt op 1 juni 1901 opgevolgd door het echtpaar Goodijk-Sikkema. Dit echtpaar was tot 7 april 1925 binnenvader en –moeder van het Stadsweeshuis en Armhuis. Van hen worden in de fotocollectie van Museum het Hannemahuis twee foto's bewaard, op de ene foto staan ze te midden van de weeskinderen, op de andere foto zijn ze zonder de weeskinderen afgebeeld.

Kabinetfoto, dubbelportret van de weesvader en weesmoeder van het Stads Armhuis en Stads Weeshuis te Harlingen, het echtpaar Goodijk-Sikkema, 1905-1915. Verso gestempeld: EDUARD SANDERS / Photograaf, Warmoesstraat 18, Groningen. Eelkje Goodijk-Sikkema (Eelkje Sikkema) (geb Peins 28 juli 1864, overl Leeuwarden 9 januari 1936) draagt op haar hoofd een oorijzer met Friese floddermuts met mutsenspelden. Beert Goodijk (geb Sexbierum 10 oktober 1862, overl Leeuwarden 5 augustus 1929) is gekleed in een driedelig pak en draagt een horlogeketting. Collectie Hannemahuis, fotonummer 3_1463.

Ontucht plegende weesvaders in de 19de-eeuwse couranten

Op Dingsdag 23 dezer zal voor het provinciaal geregtshof alhier worden behandeld de zaak, waarvan wij vroeger in ons blad hebben melding gemaakt van den Heer A. J. P...., binnenvader in het Luthersche weeshuis te Zaandam, volgens het slot der acte van beschuldiging, „ter zake „van verkrachting en feitelijkheid tegen de eerbaarheid met geweldadig„heid uitgevoerd of ondernomen, tegen meisjes, waarvan een beneden de „volle vijftien jaren, en zulks terwijl de dader gezag had over de perso„nen tegen wien hij de misdaad pleegde."

De arrondissements-regtbank te Haarlem had, in raadkamer, den beklaagde te dier zake van alle regtsvervolging ontslagen, doch verwezen naar de openbare teregtzitting dier regtbank, op grond, „dat hij sedert „1853 er zijn werk van zou hebben gemaakt om de ongebondenheid en „onzedelijkheid op te wekken van meisjes beneden de 21 jaren, en zulks „tijdens hij als weesvader met het opzigt over die meisjes was belast." Op het verzet echter van den Heer officier van justitie daartegen gedaan werd die beschikking der arrondissements-regtbank te Haarlem, door het provinciaal geregtshof in raadkamer vernietigd, en de zaak naar de openbare criminele teregtzitting verwezen. De beschuldigde zal worden bijgestaan door den advocaat Mr. Ph. A. Haas Azn., dien hij tot raadsman heeft gekozen.

Algemeen Handelsblad, 22 april 1861

HAARLEM, 24 Junij. Gisteren deed de regtbank uitspraak in de zaak van den weesvader in het weeshuis te Koog aan de Zaan, J. v. A., tegen wien ter zake van laakbare handelingen met een in dat gesticht verpleegd wordend 17jarig meisje eene vervolging was ingesteld. De regtbank verklaarde hem aan dit feit schuldig en veroordeelde hem tot één jaar cellulaire gevangenisstraf, *f* 150 geldboeten, met ontzetting van eenige burgerregten.

Nieuw Amsterdamsch Handels- en Effectenblad, 26 juni 1863

— Sedert eenige dagen heeft de weesvader van het diaconie weeshuis te Koog a/d. Zaan zich met een 19jarig weesmeisje naar Engeland uit de voeten gemaakt.

Rotterdamse Courant, 3 mei 1867

Omtrent de ongeregeldheden te Oude Tonge wordt nog het volgende geschreven:

Zekere Z., weesvader, werd eenige dagen geleden beschuldigd van in eene ongeoorloofde betrekking te staan met de weesmeisjes, waarop hij van zijne betrekking werd ontzet en naar de gevangenis te Brielle gezonden. Nadat hij daar een paar dagen had doorgebragt, keerde hij terug. Dit gaf aan vele ingezetenen zulk eene vreugde, dat zij met vlaggen al zingende door de straten liepen, waarop zij door den burgemeester aangemaand werden, het straatrumoer te staken en naar huis te gaan; het zingen hield dan ook op, maar men sloeg bij den pastoor en nog een katholiek de glazen in, daar men den pastoor beschuldigde, den weesvader in het ongeluk te hebben gestort.

Den volgenden dag kwam er eene commissie van de regtbank te Brielle, ten einde enkelen der oproermakers te verhooren; het gevolg daarvan was, dat de weesvader andermaal is getransporteerd, terwijl men zegt, dat nog twee der belhamels naar Brielle zijn vertrokken.

Ten einde nu voor goed een einde aan het inslaan van glazen te maken, zijn er uit Bergen-op-Zoom vier en twintig militairen ontboden, welke alhier zijn ingekwartierd en eenige dagen voor de veiligheid zullen zorgen; ook is het verboden, om met meer dan drie personen bij elkander te staan.!

Nieuwe Rotterdamsche Courant, 26 juli 1868

— De officier van justitie te Alkmaar verzoekt opsporing, aanhouding en opzending van Cornelis Westerhoff, oud 53 jaren, laatstelijk weesvader in het burgerweeshuis te Alkmaar, geboren te Leek, prov. Groningen. Tegen dien persoon is bij bevelschrift der arrondische-regtbank te Alkmaar van den 24sten Augustus ll. regtsingang verleend met bevel van gevangenneming ter zake van verkrachting van een meisje beneden de volle 15 jaren, waarover hij gezag had, en van andere feitelijkheden tegen de eerbaarheid van jonge meisjes, die mede onder zijn opzigt stonden, met gewelddadigheid gepleegd.

Provinciale en Overijsselsche en Zwolsche Courant, 6 september 1872

December aanstaande. (*Dagbl.*)

De persoon van Westerhof, vroeger weesvader in 't burgerweeshuis te Alkmaar, is na twee jaren preventive gevangenisschap op vrije voeten gesteld. Hij was beschuldigd van feitelijkheden tegen meisjes beneden de 15 jaren.

Arnhemse Courant, 18 november 1872